N:o 54.

Ank. till Riksd. kansli den 27 april 1888 kl. 8 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition i fråga om eftergift å 1887 års arrende för en del kronoegendomar samt om befrielse från utgifvande till Kronan af vissa s. k. skilnadsarrenden äfvensom inom Riksdagen väckta förslag i dithörande ämnen. (I. A.)

I en till Riksdagen den 6 innevarande månad afgifven proposition (N:o 38) har Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att medgifva:

dels att arrendatorerne af kronans utarrenderade egendomar måtte å arrendeafgiften för sistförflutna arrendeår åtnjuta eftergift med tio procent, att afdragas å den del af arrendebeloppet, som ännu vore obetald, eller, der arrendeafgiften blifvit till fullo gulden, uppbäras kontant, att afkortas å 1887 års arrendemedel; dock att från åtnjutande af denna eftergift skulle undantagas innehafvarne af följande arrenden, nemligen:

arrenden, hvarom kontrakten upprättats efter 1884 års början;

arrenden af skog och fiske samt andra till jordbruksegendom icke hänförliga, särskildt utarrenderade lägenheter och förmåner, såsom qvarnar, sågar, hus och tomter m. m.;

arrenden af de för skogsväsendets räkning utarrenderade egendomarne;

arrenden bestämda i persedlar, att utgöras in natura eller lösas efter löpande årets markegång eller femårigt medelpris;

arrenden af Malmö och Kristianstads hospital förut tillhöriga hemman och lägenheter;

arrenden af Eldgarns kronoäng i Stockholms län samt af indragna pipareboställena 1/16 mantal Brännårby i Södermanlands län, 1/4 mantal Lilla Holgryte i Jönköpings län och 1/4 mantal Gräsöna i Skaraborgs län;

arrenden, hvilka redovisades till indelningshafvare på gammal stat; samt

andra arrenden, hvilka icke ingingo omedelbarligen till statsverket;

dels och att, der för kronoegendom, med afseende hvarå rätt till arrendets uppsägning enligt kongl. kungörelsen den 13 juli 1887 egt rum, men icke begagnats, skilnadsarrende skulle utgöras af förutvarande arrendator, denne måtte, så vidt han icke förverkat sitt kontrakt på grund af vanhäfd, befrias från utgifvande af skilnadsarrendet för den tid af arrendeperioden, som den 14 mars 1889 återstode.

Statsutskottet, till hvars förberedande handläggning denna proposition blifvit öfverlemnad, har vid densammas behandling jemväl förehaft nedannämnda, inom Riksdagens Andra Kammare väckta och till utskottet remitterade motioner i förevarande ämne, nemligen:

motion n:o 38 af herr *M. Kilman,* som hemstält,

att Riksdagen måtte besluta, att från och med år 1887 den kontanta delen af hvarje arrendeafgift skulle valveras i spanmål, efter det vid arrendets ingående gällande tioårsmedelmarkegångspris, och att den sålunda i spanmål förvandlade arrendeafgiften skulle lösas med penningar, efter löpande årets markegångspris; eller

att Riksdagen måtte bevilja kronoarrendatorerne trettio procents afskrifning å arrendeafgifterna för år 1887;

motion n:o 77 af herr *O. Erickson* i Bjersby, i hvilken motion herr Joh. Sjöberg med flera instämt, med förslag,

att Riksdagen, derest herr Kilmans ofvanberörda förslag skulle lemnas utan bifall, ville under de vilkor och på de grunder, som nästlidet år bestämdes, dels medgifva uppsägningsrätt åt de kronans arrendatorer, hvilkas kontrakt upprättats under åren 1884 och 1885, dels lemna eftergift med vissa procent å 1887 års arrendeafgifter för kronans samtliga arrendatorer; öfverlemnande motionären åt statsutskottet att föreslå såväl tiden för de uppsagda arrendenas upphörande, hvilken tid dock icke borde bestämmas senare än till den 14 mars 1890, som ock det belopp af 1887 års arrendeafgifter, som borde kronans arrendatorer efterskänkas;

motion n:o 84 af herrar *A. Olsson* i Ornakärr och *P. Truedsson,* med hvilka herr L. F. Odell instämt, och som föreslagit,

att Riksdagen måtte för sin del besluta, det skilnadsarrenden, som för tiden till och med den 14 mars 1887 i följd af förverkade kontrakt påförts eller drabba de på obestånd komne f. d. arrendatorer af kronans egendomar, måtte från och med den 14 mars 1889 afskrifvas och ej derefter vidare i kronans räkenskaper upptagas;

motion n:o 94 af herr *A. Svenson* i Edum, med hvilken herr A. Johansson i Löfåsen med flere instämt, om att de kronoarrendatorer, som enligt kongl. kungörelsen af den 13 juli 1887 uppsagt sina arrenden, måtte få åtnjuta en lindring i arrendeafgiften för åren 1887 och 1888 med tio (10) procent af arrendebeloppet; samt

motion n:o 183 af vice talmannen, herr *Sven Nilsson,* hvilken med anledning af Kongl. Maj:ts förenämnda proposition hemstält om följande förändringar i de af Kongl. Maj:t i samma proposition föreslagna bestämmelser, nemligen:

dels att 10 procent af arrendet måtte beviljas för de ifrågavarande arrendatorerne äfven för åren 1884 och 1885 och således undantag endast göras för de arrenden, hvarom arrendekontrakten upprättats efter 1886 års början;

dels att de arrendatorer, som under de sista 10 åren annorledes än för vanhäfd af egendomen måst afträda sina arrenden och vid den nya utarrenderingen blifvit staten skyldige skilnadsarrenden, måtte varda befriade från utgifvande af hela det skilnadsarrende, som den 14 mars 1889 för dem återstode.

Ang. eftergift å arrenden för en del kronoegendomar.

Enligt hvad i det vid Kongl. Maj:ts ofvannämnda proposition fogade statsrådsprotokoll öfver finansärenden för den 6 april innevarande år meddelas, hade under nästlidet år från ett större antal kronoarrendatorer till Kongl. Maj:t ingifvits ansökningar om lindring i arrendevilkoren; och redogöres i statsrådsprotokollet för dessa ansökningar äfvensom för de utlåtanden deröfver, som ej mindre domänstyrelsen, efter inhemtande af vederbörande länsstyrelsers yttranden, än äfven statskontoret afgifvit.

Härefter har statsrådet och chefen för finansdepartementet vidare anfört, att det enligt departementschefens förmenande icke kunde förnekas, att de ogynsamma konjunkturer för jordbruket, hvilka utgjort anledningen till den beviljade eftergiften å 1886 års arrenden, i unge-

färligen lika mått varit för handen under det senast förflutna arrendeåret. Väl hade skörden derunder på de flesta ställen utfallit fördelaktigare än för år 1886; men fördelen häraf hade åtminstone i det närmaste uppvägts deraf, att till följd af ytterligare prisfall å jordbrukets produkter skörden fått realiseras till pris, som understigit dem, hvilka erhållits under det föregående året. Att behof af lindring vid gäldande af 1887 års arrende förefunnes i ungefärligen samma grad, som då arrendatorerne hade att erlägga arrendeafgiften för år 1886, syntes derför påtagligt. Detta hade också i allmänhet blifvit af vederbörande myndigheter vitsordadt; men man hade å andra sidan framhållit, att efter de medgifvanden, som vid sistlidne riksdag gjorts arrendatorerne, skäl att bevilja ytterligare eftergifter i mer eller mindre grad saknades.

Så hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Vestmanlands län ansett underlåtenhet att begagna den år 1887 medgifna uppsägningsrätten böra utesluta från allt vidare anspråk på eftergift, och samma uppfattning hade äfven uttalats i den skrifvelse af den 5 juli nämnda år, hvaruti Riksdagen anmälde sina då fattade beslut om arrendeväsendet. Den omständighet att en arrendator icke begagnat medgifvandet att uppsäga arrendet borde dock icke uppfattas såsom ett ovilkorligt bevis, att skäl till en sådan åtgärd saknats. Åtskilliga förhållanden kunde nemligen hafva återhållit honom från uppsägning, oaktadt det arrende, han haft att betala, varit högre, än att en motsvarande afkomst kunde hemtas af den arrenderade egendomen. I en af de förenämnda ansökningarne hade påpekats några dylika omständigheter, såsom att på egendomens förbättring betydliga kostnader blifvit nedlagda, för hvilka all utsigt till ersättning skulle genom arrendets uppsägning gått förlorad, att endast få år af arrendetiden återstått och att under nuvarande tryckta konjunkturer svårigheter skulle mött att vid afflyttningen realisera lösören och inventarier. Flera andra omständigheter skulle, såsom äfven domänstyrelsen erinrat, kunna uppgifvas, hvilka på en del arrendatorer utöfvat samma återhållande verkan, och bland dessa hade säkerligen det band som fäste jordbrukaren vid den af honom brukade jorden, varit den icke minst verksamma. Departementschefen vore derför öfvertygad att äfven bland de arrendatorer, hvilka, oaktadt de egt uppsägningsrätt, bibehållit sina arrenden, ett stort antal funnes, som hade att kämpa med ekonomiska svårigheter, och kunde följaktligen icke dela den uppfattning, att underlåtenhet att begagna uppsägningsrätten skulle utgöra en bestämd anledning att förvägra all vidare lindring i arrendevilkoren, der sådan eljest kunde anses påkallad, och detta

så mycket mindre som kronan utan tvifvel hade ett större intresse i att underlätta svårigheterna för de arrendatorer, hvilka bibehölle sina arrenden, än för dem, som uppsagt sina arrenden till upphörande.

Snarare skulle, efter departementschefens åsigt, anledning kunna förefinnas att vägra ytterligare eftergift åt de arrendatorer, som begagnat uppsägningsrätten och hvilka genom den sålunda för en kortare eller längre följd af år vunna befrielsen från en för hög arrendeafgift kommit i åtnjutande af en så stor förmån att det väl kunde ifrågasättas, att de under återstående arrendetiden borde erlägga sitt arrende fullt. Antagligen befunne sig dock dessa arrendatorer i sådan ställning, att eftergift äfven å 1887 års arrende vore för dem alla mycket väl behöflig; men om, såsom vederbörande myndigheter nästan utan undantag tillstyrkt och äfven departementschefen ansåge lämpligt, en sådan eftergift för dem beviljades, syntes fullt skäl förefinnas att låta denna eftergift komma äfven sådana arrendatorer till godo, hvilka för framtiden qvarstode vid sina arrenden. Bland dessa senare funnes säkerligen icke så få, för hvilka något egentligt behof af lindring icke förelåge och som derföre skäligen borde från eftergiftens åtnjutande uteslutas. En sådan uteslutning skulle dock förutsätta en pröfning i hvarje särskildt fall huruvida behof af lindring verkligen förefunnes eller icke; men en dylik pröfning skulle, såsom det framhållits vid arrendefrågans behandling nästlidet år, möta så stora och, hvad åstadkommandet af ett fullt rättvist resultat anginge, snart sagdt oöfvervinneliga svårigheter, att hvarje tanke derpå borde uppgifvas. Icke heller kunde det, med kännedom om det sätt, hvarpå petitioner af det nu föreliggande slaget plägade tillkomma, anses lämpligt att, på sätt några länsstyrelser tillstyrkt, göra eftergiften beroende deraf, att ansökning derom blifvit gjord. På grund deraf och oaktadt inom de norrländska länen, derifrån någon ansökning om lindring icke ingått, arrendatorernes ställning syntes vara jemförelsevis gynsam, slöte sig departementschefen till den åsigt, som omfattats af så väl flertalet länsstyrelser som domänstyrelsen och statskontoret, eller att den eftergift, som nu kunde blifva beviljad, borde omfatta samtliga kronans arrendatorer med endast de undantag, som gält för nedsättningen i 1886 års arrende.

Anledning att, på sätt en del sökande begärt och Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms län ifrågasatt, utsträcka denna eftergift äfven till arrenden, tillkomna efter 1884 års början, syntes saknas, då det skäl, hvaraf eftergiften betingades, eller att arrendeaftalen afslutats på en tid, då prisen å jordbruksprodukter vore väsentligt högre än för närvarande, icke här förelåge och, hvad särskildt anginge de

ifrågavarande sökandena, deras arrenden, enligt hvad domänstyrelsen meddelat, i allmänhet vore långt ifrån för höga.

Eftergiftens belopp borde lämpligen sättas till enahanda belopp som för år 1886, eller till tio procent.

Härvid har departementschefen erinrat, att Kongl. Maj:t i fråga om tillämpningen af det sistlidet år fattade beslutet om nedsättning i 1886 års arrendeafgift, under den 11 november 1887 funnit godt förklara, att den, hvilken arrenderat kronoegendom under sådana förhållanden, att han skulle varit berättigad till nedsättning i arrendeafgiften, derest han fortfarande innehaft egendomen, men i anseende till kontraktets förverkande blifvit från arrendet skild, skulle ega att å den honom och hans löftesmän till betalning åliggande skilnaden mellan det utfästa och nuvarande arrendet njuta afdrag med tio procent beräknade å det af honom utfästa arrendet, derest nye arrendatorn ej vore berättigad till nedsättning, men å den nämnda skilnaden, om nye arrendatorn egde njuta afdrag å sitt arrende. Af den sålunda meddelade förklaringen borde följa, att, derest nedsättning nu beviljades i 1887 ås arrendeafgift, denna nedsättning borde på det sätt förklaringen innehölle vinna tillämpning äfven å skilnadsarrenden, som föregående arrendeinnehafvare och deras löftesmän hade att för samma år utgöra.

Enligt hvad statskontoret meddelat, kunde den nu förordade eftergiften å 1887 års arrende, inberäknadt hvad som belöpte på skilnadsarrenden, antagas uppgå till ett belopp af 250,000 kronor i jemnadt tal, hvarmed alltså arrendemedlen för året skulle komma att minskas.

Vid behandlingen af den föreliggande frågan om beredande af ytterligare lindring för kronans arrendatorer har utskottet icke kunnat underlåta att fästa synnerligt afseende å hvad Riksdagen i sin skrifvelse den 5 juli nästlidet år (n:o 55) angående eftergift i arrendena för arrendeåret 1886—1887 anfört derom att, då det blefve nuvarande arrendatorer medgifvet att uppsäga arrendena, ytterligare anspråk å nedsättning i arrendeafgifterna endast undantagsvis borde för framtiden förekomma, enär sådana anspråk icke med skäl borde kunna framställas af de arrendatorer, som icke begagnat sig af uppsägningsrätten. Som emellertid, enligt hvad statsrådet och chefen för finansdepartementet jemväl framhållit, de ogynsamma konjunkturer för jordbruket, hvilka utgjorde anledningen till den beviljade eftergiften å 1886 års arrenden, i ungefärligen lika mått varit för handen under det senast förflutna arrendeåret samt med hänsyn till de skäl departementschefen i öfrigt anfört, har utskottet icke ansett sig böra afstyrka den af Kongl. Maj:t

nu föreslagna eftergiften med tio procent äfven i 1887 års arrendeafgifter.

Hvad deremot i förenämnda motion föreslagits dels om arrendeafgifternas förvandlande till spanmål efter det vid arrendets ingående gällande tioårsmedelmarkegångspris för att lösas efter löpande årets markegångspris, dels om eftergift af tio procent jemväl för 1888 års arrenden samt dels derom att, — med ändring i Kongl. Maj:ts förslag om att från eftergiftens åtnjutande skulle undantagas innehafvarne af arrenden, hvarom kontrakten upprättats efter 1884 års början, — detta undantag skulle gälla allenast de efter 1886 års början upprättade kontrakt, har utskottet icke ansett sig kunna biträda.

Beträffande det väckta förslaget att arrendena skulle valveras i spanmål att lösas efter arrendeårets markegångspris, får utskottet hänvisa till de såväl i statsutskottets vid senaste riksdag i detta ämne afgifna, af Riksdagen godkända utlåtande som äfven i ofvan åberopade statsrådsprotokoll anförda skäl för olämpligheten af en sådan förändring i arrendeafgifternas utgörande.

I afseende å förslaget om eftergift i 1888 års arrenden vill utskottet endast framhålla, att skäl icke synes förefinnas att utöfver den tid, för hvilken prisförhållandena redan äro fullt kända, utsträcka eftergiften till en framtid, hvars konjunkturer för jordbruket nu icke kunna beräknas.

Hvad slutligen vidkommer förslaget om att nedsättning i arrendeafgifterna äfven skulle beredas de arrendatorer, som under åren 1884 och 1885 upprättat arrendekontrakt, får utskottet erinra derom, att, då vid den af senaste riksdag beviljade lindringen för kronans arrendatorer de undantogos, hvilka afslutat sina kontrakt efter 1884 års början, såsom skäl härtill anfördes att, då dessa arrendeaftal uppgjorts efter det den hufvudsakliga förändringen i konjunkturerna för jordbruket inträdt, arrendatorn kunnat vid aftalets ingående grunda sina beräkningar på redan inträffadt fall i spanmålsprisen. Härtill kommer att, sedan i kongl. förordningen den 10 november 1882, angående förändrade grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner, föreskrifter meddelats, hvarigenom en noggrannare värdering af de arrendelediga kronoegendomarne åsyftats, antagas kan, att vid de arrendeauktioner, som egt rum efter det berörda förordning börjat tillämpas, den erbjudna arrendeafgiften i allmänhet icke öfverstigit arrendevärdet.

Med afseende å hvad sålunda blifvit anfördt, får utskottet hemställa:

A) att Riksdagen, med afslag å förenämnda motioner i hvad de afse en vidsträcktare eftergift i arrendena för kronans utarrenderade egendomar, må, med bifall till hvad Kongl. Maj:t i denna del föreslagit, medgifva,

att arrendatorerne af kronans utarrenderade egendomar må å arrendeafgiften för sistförflutna arrendeår åtnjuta eftergift med tio procent, att afdragas å den del af arrendebeloppet, som ännu må vara obetald, eller, der arrendeafgiften blifvit till fullo gulden, uppbäras kontant, att afkortas å 1887 års arrendemedel; dock att från åtnjutande af denna eftergift undantagas innehafvarne af följande arrenden, nemligen:

arrenden, hvarom kontrakten upprättats efter 1884 års början;

arrenden af skog och fiske samt andra till jordbruksegendom icke hänförliga, särskildt utarrenderade lägenheter och förmåner, såsom qvarnar, sågar, hus och tomter m. m.;

arrenden af de för skogsväsendets räkning utarrenderade egendomarne;

arrenden bestämda i persedlar, att utgöras in natura eller lösas efter löpande årets markegång eller femårigt medelpris;

arrenden af Malmö och Kristianstads hospital förut tillhöriga hemman och lägenheter;

arrendena af Eldgarns kronoäng i Stockholms län samt af indragna pipareboställena $^1/_{16}$ mantal Brännårby i Södermanlands län, $^1/_4$ mantal Lilla Holgryte i Jönköpings län och $^1/_4$ mantal Gräsöna i Skaraborgs län;

arrenden, hvilka redovisas till indelningshafvare på gammal stat; samt

andra arrenden, hvilka icke ingå omedelbarligen till statsverket.

Ang. befrielse från utgifvande till kronan af vissa s. k. skilnadsarrenden.

Enligt hvad af förenämnda statsrådsprotokoll vidare inhemtas, hade statsrådet och chefen för finansdepartementet i sammanhang med förslaget om eftergift å 1887 års arrenden för en del kronoegendomar äfven understält Kongl. Maj:ts pröfning frågan om befrielse från utgifvande till kronan af vissa s. k. skilnadsarrenden; och hade departementschefen dervid anfört, att de ogynsamma konjunkturer, som under en följd af år varit rådande för jordbruket, äfven visat sin verkan deruti, att ett stort antal arrendatorer nödgats, merendels i följd af bristande möjlighet att ställa förnyad borgen för arrendeskyldigheterna, när den förut aflemnade löftesförbindelsen utlöpt, frånträda sina arrenden. De egendomar, som af dem innehafts på arrende, hade derefter för den återstående kontraktstiden upplåtits på nytt arrende, med förbindelse för förre arrendatorn att till kontraktstidens slut erlägga det belopp, hvarmed den nya arrendeafgiften understigit det af honom utfästa arrendebeloppet. Då vid dessa arrendeupplåtelser arrendeafgiften oftast nedgått ganska väsentligt, hade kronan efter hand fått fordringar i dylika s. k. skilnadsarrenden, hvilka uppginge till ett betydligt belopp.

Sedan genom den förut omförmälda kungörelsen den 13 juli 1887 rättighet medgifvits åtskilliga kronans arrendatorer att uppsäga sina arrenden till upphörande den 14 mars 1889, hade Kongl. Maj:t i ett den 22 december nästlidet år handlagdt ärende, deruti befrielse från fortsatt utgifvande af skilnadsarrende blifvit sökt, funnit godt förklara, att af nämnda kungörelse följde, att för egendom, i afseende hvarå den i kungörelsen medgifna uppsägningsrätt begagnats, arrende icke borde efter den 14 mars 1889 utgå med högre belopp, än vid ny utarrendering af egendomen betingats, och således skilnadsarrende af föregående innehafvare icke vidare utgöras.

Samtidigt med omförmälda ärende hade till behandling i finansdepartementet förelegat äfven en ansökning om eftergift af skilnadsarrende för en kronoegendom, hvars nuvarande arrendator väl egt, men icke begagnat uppsägningsrätt enligt kungörelsen den 13 juli 1887; och hade i utlåtanden öfver denna ansökning så väl domänstyrelsen som statskontoret tillstyrkt, att den sökta befrielsen måtte, räknadt från midfastan 1889, beviljas. Dåvarande chefen för finansdepartementet, hvilken ansett det böra komma under öfvervägande, huruvida, derest sökanden i enlighet med myndigheternas hemställan blefve för tiden från den 14 mars 1889 befriad från vidare ansvarighet för honom åliggande skilnadsarrende, en sådan befrielse kunde böra meddelas äfven i de öfriga fall, der skyldighet att erlägga skilnadsarrende ålåge

förutvarande arrendatorer, hvilka, om de fortfarande varit innehafvare af arrendet, varit berättigade till uppsägning enligt kungörelsen den 13 juli 1887, hade i anledning häraf, under erinran om Kongl. Maj:ts ofvanberörda förklaring af den 22 december 1887, anmodat domänstyrelsen att inkomma med utlåtande, huruvida en allmännare befrielse från erläggande af skilnadsarrenden, på sätt departementschefen antydt, kunde böra medgifvas, samt dervid meddela utredning rörande den inverkan, en sådan åtgärd komme att utöfva på arrendemedlen.

Det sålunda begärda utlåtandet hade af domänstyrelsen afgifvits i skrifvelse till Konungen af den 9 nästlidne mars, dermed styrelsen tillika öfverlemnat en förteckning å samtliga de skilnadsarrenden, som ålåge förutvarande innehafvare af arrenden, med afseende hvarå uppsägningsrätt enligt kungörelsen den 13 juli 1887 kunnat begagnas. Denna förteckning utvisade, att dylika skilnadsarrenden skulle för år 1889 utgöras för 272 egendomar med tillsammans 139,143 kronor 34 öre i penningar jemte 4,167,$_3$ kubikfot råg, 3,757,$_9$ kubikfot korn, 1,035,$_1$ kubikfot hafre, 40 centner 95 skålpund smör och 71 centner hö, att lösas med penningar efter i kontrakten gifna bestämmelser, samt att dessa skilnadsarrendebelopp sedermera år efter år i följd af arrendeperiodernas utlöpande komme att minskas och upphöra med år 1902, under hvilket år skilnadsarrenden skulle erläggas endast för 3 egendomar med tillhopa 921 kronor. Med erinran att, på grund af hittills vunnen erfarenhet, det icke vore att förvänta, att kronans berörda fordringar skulle till mer än en försvinnande bråkdel kunna hos vederbörande uttagas, har domänstyrelsen vidare anfört, att anledningarne till de uppkomna skilnadsarrendena varit arrenderättens förverkande antingen till följd af underlåtenhet å arrendatorns sida att inom kontraktsenlig tid förnya borgen eller, i enstaka fall, vanhäfd å den arrenderade egendomen. Att efterskänka skilnadsarrende för arrendator, som genom vanhäfd tillskyndat egendomen skada, ansåge styrelsen icke böra ifrågakomma. Hvad åter beträffade de skilnadsarrenden, som tillkommit genom arrendatorns uraktlåtenhet att förnya borgen, måste det förutsättas, att denna uraktlåtenhet haft sin orsak i arrendatorns under arrendetiden försämrade ekonomiska ställning, föranledd antingen deraf att det utfästa arrendet från början varit för högt eller ock af under arrendetiden inträffade ogynsamma konjunkturer. Då nu åt arrendatorer, som af sådana anledningar kommit i betryck, genom kungörelsen den 13 juli 1887 medgifvits rätt att uppsäga sina arrenden till upphörande den 14 mars 1889 med befrielse från skyldighet att ansvara för den arrendeskilnad, som vid egendomarnes förnyade utarrendering från

nämnda dag kunde uppstå och otvifvelaktigt vore att förvänta i afseende å flertalet af de egendomar, för hvilka uppsägningsrätten begagnats, syntes det domänstyrelsen, att billigheten fordrade, det enahanda befrielse från den 14 mars 1889 komme äfven de förutvarande arrendatorer till godo, hvilka genom oförmåga att förnya borgen nödgats afträda sina arrenden före tillämpningen af den åberopade kungörelsen.

Styrelsen hade på grund häraf hemstält, att i alla de fall, der skyldighet att erlägga skilnadsarrende ålåge förutvarande arrendator, denne måtte, så vidt det förverkade arrendet kunnat, om det fortfarit, uppsägas enligt kungörelsen den 13 juli 1887 och orsaken till arrendekontraktets förverkande ej varit vanhäfd, beviljas eftergift af skilnadsarrendet för den tid af löpande arrendeperiod, som fölle efter den 14 mars 1889. Då emellertid de arrendatorer, som förverkat sina arrenden, om de än kunde göra anspråk på samma förmån, som genom den medgifna uppsägningsrätten stått qvarvarande arrendatorer öppen, dock ej borde försättas i en bättre ställning än desse, hade domänstyrelsen tillika ifrågasatt, att vid den föreslagna eftergiften, åtminstone så vidt anginge egendomar, i afseende å hvilka uppsägningsrätt ej begagnats, skulle fästas det vilkor, att arrendeskilnaden skulle betalas fullt intill den 14 mars 1889. I händelse ett sådant vilkor stadgades, hölle styrelsen antagligt, att många af de betalningsskyldige, af hvilka staten eljest saknade utsigt att utbekomma sin fordran, skulle, i synnerhet om de under senare åren förverkat sina arrenden, hvilket vore förhållandet med de fleste, anstränga sig till det yttersta, för att genom inbetalning af arrendeskilnad intill sistnämnde dag vinna befrielse från kraf för tiden derefter.

I hvad domänstyrelsen sålunda hemstält hade statskontoret, hvars yttrande sedermera inhemtats, instämt med endast den afvikelse, att arrendeskilnadens fulla erläggande intill den 14 mars 1889 enligt statskontorets åsigt icke borde göras till vilkor för den föreslagna eftergiften. Då, enligt Kongl. Maj:ts ofvanberörda beslut den 22 december 1887, af den för arrendatorerne medgifna uppsägningsrättens begagnande följde, att efter midfastan 1889 arrende icke skulle utgå med högre belopp, än som vid ny utarrendering efter uppsägningen betingats, och således i de fall, der uppsägning egt rum, arrendeskilnadens erläggande intill den 14 mars 1889 icke utgjorde vilkor för att derefter åtnjuta befrielse från vidare ansvarighet, funne statskontoret obilligt, om i de fall, der uppsägning icke skett, ett dylikt vilkor skulle stadgas och således en del förutvarande arrendatorer komma i sämre ställning endast till följd af nuvarande arrendeinnehafvares underlåtenhet

att begagna ett honom lemnadt medgifvande. Den inkomst, som domänstyrelsen, under förutsättning af ett sådant vilkor, ansett böra tillflyta statsverket, antoge statskontoret icke komma att uppgå till något afsevärdt belopp.

Anspråk på eftergift af skilnadsarrenden hade äfven framstälts i en af Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Östergötlands län insänd ansökning från åtskillige förutvarande arrendatorer inom detta län, hvilka dervid likaledes framhållit, hurusom det tillfälle, som genom den år 1887 beviljade uppsägningsrätten förunnats nuvarande arrendatorer att frigöra sig från sina arrendeförbindelser, borde komma äfven de förutvarande, ännu betalningsskyldige arrendatorerne till godo.

Det kunde enligt departementschefens förmenande svårligen förnekas att, då nuvarande arrendatorer af en del kronans egendomar blifvit satta i tillfälle att genom uppsägning vinna befrielse från de alltför dryga förbindelser till kronan de kunde hafva iklädt sig, starka billighetsskäl talade för, att en motsvarande förmån måtte få åtnjutas äfven af de förutvarande arrendatorer af dessa egendomar, hvilka hade att för desamma utgöra skilnadsarrenden och som, derest de icke i följd af oförmåga att fullgöra förbindelser, hvilka varit än mer betungande, nödgats vid en tidigare tidpunkt frånträda sina arrenden, nu skulle dragit fördelen af den medgifna uppsägningsrätten. Enligt Kongl. Maj:ts ofvanberörda förklaring den 22 december 1887 borde en sådan förmån anses redan tillkomma alla de till utgörande af skilnadsarrende förbundne, hvilkas efterträdare i arrendet begagnat den för arrendatorerne medgifna uppsägningsrätten. Att sålunda en del af de förutvarande arrendatorer, hvilka det ålegat att utgöra skilnadsarrenden, blifvit derifrån befriade, medan åliggandet qvarstode för andra, utan att annan grund för en sådan skiljaktig behandling förelåge, än att nuvarande arrendeinnehafvaren i ena fallet uppsagt arrendet, men i andra fallet funnit för sig lämpligt att bibehålla detsamma, kunde icke annat än öka de redan förut talande skälen för att bevilja befrielse från vidare ansvarsskyldighet äfven åt de fortfarande till betalning af skilnadsarrende förbundne.

Den ekonomiska betydelsen häraf för kronan syntes ock vara af en mycket ringa betydenhet. Väl uppginge, enligt den af domänstyrelsen öfverlemnade förteckning, kronans fordran i sådana skilnadsarrenden, förteckningen upptoge, sammanlagdt för alla de år, arrendena skulle efter den 14 Mars 1889 utgå, till närmare 1,200,000 kronor. Häri inginge dock sådana skilnadsarrenden, å hvilka Kongl. Maj:ts förklaring af den

22 december 1887 egde tillämpning, med omkring 175,000 kronor, och ett skilnadsarrende till belopp af 10,880 kronor för en på grund af vanhäfd afträdd egendom, hvars förutvarande arrendator af vederbörande myndigheter på skäl, hvilka synts giltiga, ansetts böra från befrielse undantagas. Afräknades berörda två belopp, utvisade återstoden, omkring 1,000,000 kronor, det belopp, om hvars eftergifvande här vore fråga. Med all säkerhet egde dock denna kronans fordran icke ens närmelsevis det värde, siffrorna betecknade. På grund af så väl myndigheternas utlåtanden som de upplysningar, eljest inhemtats, ansåge departementschefen det kunna tagas för visst, att endast en ytterst ringa del af dessa skilnadsarrenden skulle kunna påräknas inflyta. Ett särskildt stöd för denna uppfattning lemnade de upplysningar, som med anledning af den omförmälda ansökningen från förutvarande arrendatorer i Östergötlands län, vederbörande uppbördsmän och Kongl. Maj:ts befallningshafvande lemnat rörande i räkenskaperna för detta län bokförda fordringar i skilnadsarrenden, hvaraf framginge, att knappast någon af de betalningsskyldige vore att anse såsom vederhäftig.

Departementschefen hyste derför för sin del ingen tvekan att förorda de ifrågavarande skilnadsarrendenas eftergifvande, räknadt från den 14 mars 1889, men ansåge lika med statskontoret, icke skäl att vid en sådan eftergift fästa det af domänstyrelsen ifrågasatta vilkoret. Då för den arrendatorerne medgifna uppsägningsrätten icke uppstälts såsom vilkor, att desse skulle betala arrendeafgiften fullt till tiden för arrendets upphörande, utan förmånerna af uppsägningsrätten finge af dem njutas till godo, äfven om de icke skulle förmå att fullgöra sina förbindelser för återstående arrendetiden, syntes konseqvensen fordra att icke heller för förutvarande arrendatorer göra befrielsen från skilnadsarrende beroende deraf, att de kunde åstadkomma full liqvid för sin skuld intill den tid, då befrielsen inträdde. Uppställandet af ett dylikt vilkor syntes så mycket mindre lämpligt, som man kunde befara, att ett så ringa antal af dem, vilkoret komme att gälla, skulle kunna uppfylla detsamma, att hela den nu ifrågasatta åtgärden blefve förfelad och såsom följd deraf de till största delen värdelösa arrendefordringarne komme att fortfarande utan allt gagn belasta kronans räkenskaper.

På sätt statskontoret erinrat, skulle den ifrågasatta eftergiften icke påkalla någon ändring i beräkningen af arrendemedlen i den stat för år 1889, som blifvit innevarande års riksdag förelagd. Afdrag hade nemligen vid denna beräkning skett för ett arrendeskilnadsbelopp, som icke synnerligen understege hela kronans fordran för året i dylika arren-

den, och inkomstiteln i öfrigt beräknats under förutsättning att minskning deri komme att uppstå.

Af ofvanstående framgår, att alla de till utgörande af skilnadsarrende förbundne förutvarande arrendatorer, hvilkas efterträdare i arrendet *begagnat* den enligt Kongl. kungörelsen den 13 juli 1887 medgifna rätten att uppsäga sina arrenden till upphörande den 14 mars 1889, redan blifvit genom Kongl. Maj:ts den 22 december 1887 meddelade förklaring befriade från berörda skilnadsarrendes utgörande för tiden efter den 14 mars 1889. Kongl Maj:ts nu gjorda förslag afser att utsträcka denna samma befrielse från skyldigheten af skilnadsarrendes utgörande för tiden efter sistnämnda dag till sådana förutvarande arendatorer, hvilkas efterträdare i arrendet *icke begagnat* samma uppsägningsrätt, med undantag endast af dem, som förverkat sitt kontrakt på grund af vanhäfd. Då nu *dels* den enligt ofvan åberopade Kongl. kungörelse medgifna uppsägningsrätt ej afser sådana arrenden, hvarom kontrakten upprättats efter 1884 års början, *dels* ock Kongl. Maj:ts förslag ej afser annan del af skilnadsarrendena än den, som belöper på tiden efter den 14 mars 1889, följer häraf, att, i motsats till hvad herr Sven Nilsson i nu förevarande del af sin motion synes hafva åsyftat, skyldigheten till skilnadsarrendets utgörande, äfven om Kongl. Maj:ts nu föreliggande förslag bifalles, kommer att qvarstå såväl beträffande alla de i följd af kontraktets förverkande upphörda arrenden, om hvilka kontrakt upprättats efter 1884 års början, som ock, utan hänsyn till tiden för arrendekontraktets upprättande, i fråga om samtliga de arrendeskilnadsbelopp, som upplupit *före* den 14 mars 1889.

Det hufvudsakligaste skälet för Kongl. Maj:ts förslag har utskottet funnit ligga deri, att, då arrendatorerne af vissa bland kronans egendomar blifvit satta i tillfälle att genom uppsägning vinna befrielse från arrendena, en motsvarande förmån skäligen borde beredas de förutvarande arrendatorer, hvilka, derest de ej förut nödgats frånträda sina arrenden och derigenom gått miste om uppsägningsrätten, skulle kunnat af denna rätt draga fördel. Då utskottet finner detta skäl beaktansvärdt och således tillstyrker bifall till Kongl. Maj:ts förslag i denna del, vill utskottet ej härmed hafva förnekat, att icke en utsträckning af befrielsen från skilnadsarrendes utgörande i det här ofvan beskrifna omfång, herr Sven Nilsson med sin motion afsett, må kunna finnas af omständigheterna påkallad, men då behörig utredning i detta hänseende för det närvarande saknas, har utskottet ej ansett sig böra förorda en vidsträcktare åtgärd än den, Kongl. Maj:t föreslagit, och hvilken kan ega rum utan afskrifning af redan uppkomna fordringar, hvilkas värde

och beskaffenhet torde böra behörigen utredas, innan deras efterskänkande beslutes.

Utskottet hemställer alltså,

B) att Riksdagen må, med bifall till hvad Kongl. Maj:t i denna del föreslagit, men utan afseende å förenämnda motioner i hvad de åsyftat en vidsträcktare eftergift af s. k. skilnadsarrenden, medgifva, att utgifvande af skilnadsarrende för kronoegendom, med afseende hvarå rätt till arrendets uppsägning enligt Kongl. kungörelsen den 13 juli 1887 egt rum, men icke begagnats, må för den tid af arrendeperioden, som den 14 mars 1889 återstår, förutvarande arrendator efterskänkas, så vidt icke kontraktets förverkande föranledts af vanhäfd.

Ang. föreslagna förändringar i grunderna för utarrendering af kronans domäner.

I sammanhang med förenämnda frågor har utskottet till handläggning förehaft nedannämnda jemväl inom Andra Kammaren väckta och till utskottets förberedande behandling öfverlemnade motioner, nemligen:

motion n:o 37 af herr *M. Kilman,* som föreslagit

att Riksdagen måtte besluta, att vid blifvande utarrenderingar af statens jordegendomar från och med innevarande år, arrendeafgifterna skulle bestämmas i spanmål, att lösas efter löpande årets markegångspris.

motion n:o 67 af herr *Back P. Ersson,* med hvilken herr L. F. Odell instämt, och som anhållit, att Riksdagen ville besluta

att kostnaden för af- och tillträdestyn samt de hvart femte år eller oftare anbefalda synerna af kronans utarrenderade boställen måtte bestridas ensamt af staten; samt

motion n:o 127 af herr *A. Nilsson* i Rinkaby, med hvilken herr P. Truedsson instämt, och som föreslagit

att de arrendatorer af statens domäner, som uppsagt arrendet till afträde, måtte få nytt arrende efter den arrendeafgift, som dertill utsedde män komme att föreslå, eller ock på öppen auktion, samt

att vid auktion för bortarrenderandet af statens domäner hädanefter förseglade anbud måtte afskaffas.

Utskottet, som, enligt hvad ofvan blifvit anfördt, icke anser sig kunna biträda herr Kilmans förslag om arrendeafgifternas bestämmande i spanmål, får i afseende å herr Erssons förenämnda hemställan erinra, att, då arrendator vid arrendeafgiftens erbjudande icke bör hafva saknat kunskap om skyldigheten att till den på honom belöpande del gälda kostnaderna för de af motionären omförmälda syner, han utan tvifvel tagit hänsyn härtill vid bedömande af det arrende, han ansett sig kunna för egendomen utgöra, hvadan skälig anledning icke torde förefinnas för hans befriande från denna skyldighet.

Hvad slutligen beträffar herr Nilssons i förberörda motion framstälda förslag om förändringar i de genom Kongl. förordningen den 10 november 1882 i öfverensstämmelse med samma års riksdagsbeslut fastställda grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner, finner utskottet det icke böra ifrågakomma att i berörda, så nyligen af Riksdagen antagna grunder för domänernas förvaltning redan nu vidtaga sådana genomgripande rubbningar, som de af motionären föreslagna.

Utskottet anser sig sålunda böra hemställa,

C. a) att herr M. Kilmans sistnämnda motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda:

b) att herr Back P. Erssons omförmälda motion må af Riksdagen afslås, samt

c) att herr A. Nilssons berörda framställning icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 27 april 1888.

På statsutskottets vägnar:

Gustaf Sparre.

Reservationer:

vid punkten A (angående eftergift med tio procent å arrendeafgiften för sistförflutna arrendeår):

af herrar *H. P. P. Tamm* och *C. Lundeberg,* hvilka yrkat afslag å Kongl. Maj:ts förslag i denna del;

af herrar *A. F. O. Cederberg* och *F. A. Boström;*

af herr vice talmannen *S. Nilsson,* som beträffande den del af Kongl. Maj:ts förslag, enligt hvilken från den föreslagna eftergiften skulle undantagas innehafvare af arrenden, hvarom kontrakten upprättats efter *1884* års början, yrkat, att berörda undantag ej skulle ega rum i vidsträcktare mån än att det afsåge arrenden, hvarom kontrakt upprättats efter *1886* års början;

af herr *J. Anderson;*

af herr *O. Erickson,* som yttrat:

»Jag har ej något att erinra mot det slut, hvartill utskottet kommit i punkten A) rörande ifrågasatt lindring för de kronans arrendatorer, hvilkas kontrakt upprättats före 1884 års början; men jag har inom utskottet yrkat denna lindrings utsträckande äfven till de arrendatorer, hvilkas kontrakt upprättats under åren 1884 och 1885, hvarjemte jag äfven yrkat, att dessa senare arrendatorer måtte tillerkännas samma rätt att uppsäga och senast den 14 mars 1890 afträda sina arrenden, som beviljades en del arrendatorer vid senaste riksdag, eller dem, som fått sina kontrakt upprättade före 1 januari 1884.

De skäl, utskottet åberopar för sitt afstyrkande af de väckta förslagen om nedsättning i arrendeafgifterna äfven för de arrendatorer, som under åren 1884 och 1885 upprättat arrendekontrakt, äro ej enligt min tanke hållbara, ty om äfven konjunkturerna för jordbruket vid dessa arrendeaftals uppgörande visade tecken till ogynsamma förhållanden, så kan man ej påstå, att någon *hufvudsaklig förändring* redan då inträdt; utan man kunde då hoppas, att desamma voro tillfälliga och icke, såsom sedan beklagligen visat sig, en början till ett allt mer och mer inträdande prisfall å jordbrukets alster, som nu gått derhän, att det hotar att bringa de flesta af landets jordbrukare i ruin. Arrendatorn egde då ej med skäl anledning att vid aftalets ingående grunda sina beräkningar på det egentligen först efteråt inträffade hastiga och stora fall i spanmålsprisen och å de förädlade jordbruksprodukterna. Icke heller kan man, som utskottet, antaga, att, sedan i Kongl. förord-

ningen den 10 november 1882, angående förändrade grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner, föreskrifter meddelats, hvarigenom en noggrannare värdering af de arrendelediga kronoegendomarne åsyftats, vid de arrendeauktioner, som egt rum efter det berörda förordning börjat tillämpas, *men före år 1886,* den erbjudna arrendeafgiften icke öfverstigit arrendevärdet; ty vid dessa värderingar, som egentligen togo sin början under år 1884, hvarken kunde eller borde förrättningsmännen, som hade att bestämma årliga arrendevärdet för en tid af 20 år, fästa sig vid ett tillfälligt pris, synnerligast då de ej kunde på förhand beräkna de sedermera inträffade högst svåra förhållandena för jordbruket, utan måste i väsentlig mån taga hänsyn till flere andra omständigheter.

Då sålunda ställningen för de arrendatorer, hvilkas kontrakt upprättats under åren 1884 och 1885 och af hvilkas arrendetid *många* år återstå, är fullt ut lika bekymmersam som för dem, hvilka innehafva äldre arrendekontrakt, fordra rättvisa och billighet, att de förre förunnas enahanda lättnader som de senare; hvarför jag tillåter mig vördsamt föreslå:

dels att den af utskottet föreslagna lindring i arrendevilkoren för kronans arrendatorer måtte beviljas jemväl de arrendatorer, hvilkas arrendekontrakt upprättats under åren 1884 och 1885 med de undantag, utskottet i öfrigt i punkten A) af dess hemställan bestämt,

dels ock att med enahanda undantag jemväl de arrendatorer, hvilkas kontrakt upprättats under nyssnämnda båda år, må lemnas rätt att uppsäga sina arrenden till upphörande senast den 14 mars 1890 med iakttagande af de vilkor derför, som under nästlidet år i sådant hänseende fastställdes för de arrendatorer, åt hvilka uppsägningsrätt då medgafs».

Stockholm, tryckt hos A. L. Normans Boktryckeri-Aktiebolag, 1888.